

**В.І. Франчук¹,
П.Я. Пригунов²,
С.І. Мельник¹**

БЕЗПЕКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Львівський державний університет внутрішніх справ¹
Департамент з питань безпеки, оборони, діяльності органів юстиції та запобігання корупції
Кабінету Міністрів України²

На сьогоднішній стан безпекового середовища України впливає численна кількість загроз, особливо пов'язаних із війною, яку нав'язала росія. Зруйновано базові умови життя людини, зухвало і цинічно знехтувана система норм природнього, національного і міжнародного права, де закріплено основні цінності та права людини, особливо право на життя й свободу.

Така ситуація потребує від державних інституцій визначення концептуальних засад і механізмів формування та розвитку безпекового середовища в українському суспільстві та державі. Це дасть змогу на державному, регіональному та місцевому рівнях посилити спроможності відповідних суб'єктів щодо запобігання, виявлення, ліквідації (припинення) загроз, а у разі їх реалізації – швидкого відновлення після кризових ситуацій.

Поняття «безпекове середовище» використовується доволі часто і у практиці, й в наукових пошуках. Зокрема, є практичний досвід формування безпекового середовища громад, видано відповідні методичні поради, концепції тощо. Так, Інститутом миру і порозуміння розроблено методологію створення безпечного середовища на рівні громади [6], а також запропоновано методологію розбудови безпеки, яка допомагатиме громадянам самостійно проходити повний цикл розроблення та впровадження дієвої програми з безпеки [10]. Водночас запроваджено стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України [3]. У наукових розробках практикується опис безпекового середовища, пропонуються підходи до його оцінювання тощо [7, с. 33; 8, с. 6].

Своєю чергою, визначень змісту поняття «безпекове середовище» в нормативних документах немає, а в наукових простежується лише декілька. [7, с. 33; 8, с. 6, 9].

За допомогою наукового аналізу встановлено, що трактування змісту поняття «безпекове середовище» у зазначених публікаціях є невідповідним щонайменше двом вимогам:

1) первинному розумінню змісту «середовище», викладеному в тлумачному словнику (середовище – це умови, в яких проходить життя людини, оточення; сукупність людей, зв'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів);

2) безпековому підходу до життєдіяльності, в межах якого середовище сприймається таким, що якась його частина є поза впливом реальних загроз, певна частина містить ті чи інші потенційні та реальні загрози (з огляду на особливості територій України), але водночас у держави, суспільства, організації та людини є відповідні можливості й механізми протидії їм, а ще одна піддається впливам реальних загроз, щодо яких немає певних можливостей і механізмів протидії.

Отже, середовище за безпековою ознакою умовно має три складові:

1) небезпечне середовище – це умови життєдіяльності людини, організації, суспільства, держави та відносини між ними, де (або щодо яких) руйнівною силою діють загрози та від яких немає механізмів захисту, або з огляду на різні обставини вони не діють на певній території чи території України загалом;

2) безпечне середовище – це умови життєдіяльності людини, організації, суспільства, держави та відносини між ними, де (або щодо яких) немає реальних загроз на певній території чи території України загалом;

3) безпекове середовище – це умови життєдіяльності людини, організації, суспільства, держави та відносини між ними, які містять відповідні можливості й механізми захисту від потенційних чи реальних внутрішніх і зовнішніх загроз на певній території або території держави загалом.

В ідеалі потрібно прагнути формувати безпечне середовище для життєдіяльності, однак в реальності життя проходить здебільшого в безпековому середовищі. Водночас є випадки чи періоди, коли це середовище є небезпечним для життєдіяльності, зокрема нині в умовах війни. Тому всі зусилля мають докладатися, насамперед, для створення саме безпекового середовища, яке значно легше перетворити у безпечне.

Формуванням та розвитком безпекового середовища мають займатися відповідні *суб'єкти* – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, які є ініціаторами або учасниками формування та розвитку безпекового середовища, використовуючи сили і засоби, що є в їх розпорядженні, та відповідні нормативно-правові акти, а саме: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII «Про національну безпеку України» [1], Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX «Про критичну інфраструктуру» [2], Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України, затверджена Указом Президента України від 29.06.2021 [3], Стратегія забезпечення державної безпеки, затверджена Указом Президента України від 16.02.2022 № 56/2022 [4], Концепція забезпечення національної системи стійкості, затверджена Указом Президента України від 27.09.2021 № 479/2021 [5].

Запропонований підхід щодо поділу життєвого середовища за безпековою ознакою на безпечне середовище, небезпечне середовище та безпекове середовище має теоретичне і практичне значення. Це пояснюється тим, що кожна зазначена форма життєвого середовища має власну характеристику, яка має братися до уваги під час прийняття рішень щодо проведення безпекової діяльності та наукових досліджень, особливо в частині підбору відповідних сил і засобів, інструментів тощо.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Про критичну інфраструктуру: Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>
3. Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України, затверджена Указом Президента України від 29.06.2021. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/normativna-baza-mvs/proekti-normativnix-aktiv/strategiya-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-zatverdzeno-vid-29062021>
4. Стратегія забезпечення державної безпеки, затверджена Указом Президента України від 16.02.2022 № 56/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>
5. Концепція забезпечення національної системи стійкості, затверджена Указом Президента України від 27.09.2021 № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>
6. Безпечна громада: зміцнення потенціалу громади заради створення безпечного середовища. К.: Інститут миру і порозуміння, 2019. 16 с.
7. Богданович В. Ю., Ільяшов О. А., Комаров В. С., Олексіюк В. В. Підхід до оцінювання безпекового середовища в сучасних умовах ведення збройної боротьби. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2021. № 2 (72). С. 33.
8. Бочарніков В. П., Свешніков С. В. Безпекове середовище 2030: монографія. К.: Майстер Книг, 2019. 76 с.
9. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. К.: НІСД, 2022. 532 с.
10. Самофасилітація безпеки у громаді: методичний посібник / А. Торова, О. Корабльова, М. Єпігулашвілі, О. Копіна та ін. К., 2019. 52 с.

Франчук Василь Іванович, доктор економічних наук, професор, проректор Львівського державного університету внутрішніх справ, м. Львів, Україна

Пригунов Павло Якович, кандидат психологічних наук, професор, Директор Департаменту з питань безпеки, оборони, діяльності органів юстиції та запобігання корупції Кабінету Міністрів України, м. Київ, Україна

Мельник Степан Іванович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та обліку Львівського державного університету внутрішніх справ, м. Львів, Україна, e-mail: melnyk_stepan@ukr.net